

UDC 14Жижек:[141.82+159.964.2](510)

SLAVOJ ŽIŽEK'S PHILOSOPHY IN THE RESEARCHES OF CHINESE SCHOLARS: BETWEEN MARXISM AND PSYCHOANALYSIS

Victor Kiktenko

DSc (Philosophy), Senior Researcher

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine

4, Hrushevskoho St., Kyiv, 01001, Ukraine

kiktenko@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0078-4285

The paper analyzes the history and the present state of the study of Slavoj Žižek's philosophy in China, which mainly concerns his concept of ideology, criticism of popular culture and contemporary globalized capitalism. It is shown that the beginning of scientific researches of Žižek's philosophy in China in the late 1990s and early 2000s was associated with the scholar seminars and the first translations of the Slovenian thinker's works into Chinese language (Wang Fengzhen, Ji Guangmao). It is noted that at the present stage, Chinese scholars are focused on the following issues in the study of Žižek's works: the concept of ideology; the influence of the ideas of G. Hegel, K. Marx and J. Lacan; literary and artistic theory and aesthetic thought; criticism of modern capitalism, science and society. The comparative studies were analyzed in order to determine the ideological origins of the concept of Žižek's concept of ideology (Zhang Yibing, Zhang Xiuqin, Liu Shiheng, Tang Zhengdong, Xia Ying, Han Zhenjiang, Mo Lei, Wang Yue, Kong Ming'an, Tan Yong). The study of the influence of the late Lacanian psychoanalytic theory on the formation of Žižek's philosophy is an important direction in the works of Wan Shuhui, Meng Xianli, Cui Zanmei, Yuan Xiaoyun. The author explores the formation of Žižek's concept of the subject from the standpoint of psychoanalysis in the works of Mo Lei, Han Zhenjiang, Liu Xinting, Kong Ming'an and Shi Liyuan. The particular attention is paid to the study of psychoanalytic literary and artistic theory and aesthetic thought of Žižek in the works of Yu Qi, Chen Qijia, Chen Xihe, Wan Chuanfa, Liu Xinting, Hu Jihua, Han Zhenjiang, Sun Bai, Yang Hanxu, Ceng Sheng and Nan Ye. The approaches to Žižek's criticism of modern capitalism, science and society are defined in the works of Zhang Lijun, Zhang Jian, Yu Qi, Sun Liangjie, Liu Mingming, Xia Yinping, Xin Haifeng, Lu Yufeng, Liu Yunshan. It is emphasized that, according to many Chinese scholars, Žižek's philosophy has great theoretical and practical importance for understanding the contemporary social reality and rethinking the theory of ideology.

Keywords: Marxism, psychoanalysis, theory, criticism, subject, real, science, capitalism, socialism

ФІЛОСОФІЯ СЛАВОЯ ЖИЖЕКА В ДОСЛІДЖЕННЯХ КИТАЙСЬКИХ УЧЕНИХ: МІЖ МАРКСИЗМОМ ТА ПСИХОАНАЛІЗОМ

В. О. Кіктенко

Китайські марксистки з кінця ХХ ст. приділяють пильну увагу філософії Славоя Жижека, що можна порівняти тільки з їхнім інтересом у 1980-ті рр. до Ф. Ніцше і Ж. П. Сартра. Практично всі основні праці словенського мислителя було перекладено

© 2023 V. Kiktenko; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The World of the Orient*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

китайською мовою і позитивно оцінено науковим співтовариством Китаю, проте саме “китайська мова” стала проблемою для адекватного сприйняття його складних і часто-густо парадоксальних формулювань, концептуально пов’язаних із психоаналізом Ж. Лакана. Роботи китайських науковців здебільшого зосереджені на вивченні концепції ідеології та критики популярної культури С. Жижека, його ідеї активно використовуються в різного роду наукових дискусіях стосовно розвитку сучасного капіталізму та глобалізації, а також історії Китайської Народної Республіки та Комуністичної партії Китаю. Важливо також, що, на відміну від інших західних лівих мислителів, китайським марксистам С. Жижек є близьким як представник, хоч і в минулому, соціалістичної країни. Китайський філософ Чжан Їу стверджує: «Жижек і Китай насправді дуже близькі; настільки близькі, наскільки це можливо. Жижек і Китай мають несподівану схожість; і мій (Чжан Їу. – В. К.) інтерес полягає в прихованому зв’язку між “зроблено Жижеком” і “зроблено в Китаї”. І певною мірою Жижек – це теоретичний Китай для епохи глобального капіталізму, а Китай – це справжній Жижек для епохи глобального капіталізму» [Zhang Yiwu 2011, 737]. У статтях китайських науковців Юаня Сяюня [袁小云 2011], Лю Сінтіна [刘昕亭 2012] та Чжана Чжаохуея [张兆卉 2018] було подано короткі огляди історії та сучасних досліджень різних аспектів філософії С. Жижека в Китаї. Метою цього дослідження є визначення особливостей рецепції та інтерпретації китайськими вченими філософії С. Жижека з методологічних позицій історико-філософської реконструкції та компаративного аналізу на прикладах найхарактерніших наукових статей і монографій.

1. Початок наукових досліджень філософії С. Жижека в Китаї наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр.

На початку 1990-х рр. у Гонконзі та на Тайвані на наукових семінарах і спеціальних дослідженнях почали активно обговорювати ідеї С. Жижека, концепцію ідеології, психоаналітичну теорію, капіталізм і постмодерністську критику. У 1999 р. у третьому номері журналу “Іноземна література” з’явилися переклад невеличкого есе С. Жижека китайською мовою та перша наукова публікація в материковому Китаї, у якій Ван Фенчжень представив С. Жижека як “висхідну зірку критики” [王逢振 1999, 66–70]. Хоча ця стаття не привернула до себе великої уваги, проте саме ця публікація заклала підґрунтя для подальших досліджень китайськими вченими концепції ідеології, а також використання лаканівських ідей і вивчення популярної культури словенським філософом. У 2003 р. у другому номері часопису “Зарубіжні теоретичні розробки” було опубліковано роботу Цзі Гуанмао “У пошуках точки краху: вступ до дослідження Жижека та його ідеологічної теорії” [季广茂 2003, 42–45], а незабаром з’явилося ще кілька подібних статей, проте всі вони мали оглядовий характер.

Повноцінне вивчення філософії С. Жижека в КНР закономірно почалося з перекладів його праць китайською мовою. Тут вкрай важливими є дуже вдалі переклади праць “Піднесений об’єкт ідеології”, “Тримаси реального”, “Погляд навкіс. Вступ до теорії Жака Лакана через популярну культуру”, “Ласкаво просимо в пустелю Реального”, “Вимагати неможливого”, виконані вже згаданим вище Цзі Гуанмао. Ці переклади, на загальну думку, співзвучні стилю С. Жижека, а коментарі перекладача настільки детальні й проникливі, що цілком виконують вступну функцію для розуміння ідей словенського філософа [齐泽克 2002; 齐泽克 2004b; 齐泽克 2011; 齐泽克 2012; 齐泽克 2017b]. Однак не всі переклади китайською мовою були виконані на такому ж високому рівні філософського розуміння, і до них у фахівців є низка закономірних претензій [齐泽克 2003; 齐泽克 2004a; 齐泽к 2005; 齐泽к 2006a; 齐泽к 2006b; 齐泽к 2007b]. Величезний інтерес до філософії С. Жижека серед китайських інтелектуалів спричинив появу більш якісних перекладів його праць

китайською мовою. Хронологічно піковими роками перекладів китайською мовою робіт С. Жижека стали 2004, 2011 і 2016. На сьогодні в Китаї перекладено й опубліковано понад 30 праць С. Жижека, що, безумовно, створило необхідну для досліджень джерельну базу.

У 2004 р. професор Нанкінського університету Чжан Їбін одним із перших у Китаї розпочав систематичні дослідження філософії С. Жижека. Результати його роботи були опубліковані у 2008 р. у другому томі його творів, у якому було представлено текстологічний аналіз постмарксистських досліджень, до яких Чжан Їбін зараховує і концепцію С. Жижека [张一兵 2008]. Після появи перекладів китайською мовою цілої низки праць С. Жижека, а також його візитів до Нанкінського університету (доповідь “Від Фрейда до Лакана” на Міжнародному симпозиумі “Культурне значення лаканівського психоаналізу”) та Університету Цінхуа (у 2007-му та 2010 році відповідно) відбулося значне зростання кількості наукових публікацій у Китаї, присвячених насамперед вивченню концепції ідеології та критиці популярної культури словенського філософа. Нині китайські науковці зосереджені на таких питаннях у вивченні праць С. Жижека: концепція ідеології; вплив ідей Г. Гегеля, К. Маркса, Ж. Лакана; літературно-мистецька теорія та естетична думка; критика сучасного капіталізму, науки та суспільства.

2. Концепція ідеології С. Жижека у працях китайських філософів

Згідно з даними Китайської національної інфраструктури знань (CNKI, 中国知网), три чверті наукових досліджень філософії С. Жижека зосереджені на його концепції ідеології. Це зумовлено не лише тим, що найвідоміша праця словенського постмарксиста “Піднесений об’єкт ідеології” була перекладена китайською мовою та є доволі добре знаною в наукових колах Китаю, а й потребою подальшого розвитку власної ідеології. Насамперед жваву дискусію серед китайських науковців (Чжан Їбін, Су Пінфу, Хань Чженьцзян, Ван Цянь, Мо Лей) викликало жижеківське визначення ідеології як, по-перше, сукупності ідей, поглядів, теорій, систем аргументації, по-друге, як ідеологічних апаратів держави (*матеріальний вираз ідеології*), по-третє, як спонтанної ідеології, що формує захисний екран від нестерпного зіткнення з *реальним* [张一兵 2004; 苏平富 2006; 韩振江 2009; 王茜 2004; 莫雷 2008].

2.1. Вплив ідей Г. Гегеля, К. Маркса, Ж. Лакана

Чжан Їбін вважає, що С. Жижек дотримується Марксового духу критики капіталізму, але ця критика опосередкована і настільки пройнята ідеями Ж. Лакана, що призводить до повного поглинання теорії К. Маркса лаканівським дискурсом. Водночас основну увагу китайський філософ приділяє поясненню того, як С. Жижек використовує концептуальну систему Ж. Лакана, для того щоб переосмислити ключові поняття К. Маркса про гроші, товарний фетишизм та ідеологію. Під час аналізу праці “Піднесений об’єкт ідеології” Чжан Їбін звертає увагу на теоретичне зближення або поглинання понять, а саме: “додаткова вартість” К. Маркса і “додаткова насолода”¹ Ж. Лакана, “винахід” К. Марксом поняття “симптом” Ж. Лакана, теоретично еквівалентні “об’єктивация” К. Маркса і “фантазм” Ж. Лакана. С. Жижек прагне реактивувати критичну традицію марксизму за допомогою лаканівського дискурсу, щоб відповісти на реальні виклики класичному марксизму, пов’язані з розвитком сучасного капіталізму. Чжан Їбін стверджує, що ізоморфне дослідження теорій К. Маркса і Ж. Лакана в С. Жижека виявляє абстракцію у формі сновидінь і товарів, що визначає піднесену природу товарного фетишизму і грошей, а абстракція у взаємозв’язку між людським обміном також розкриває “невидиму” природу ідеології. Тож, на думку С. Жижека, ідеологія насправді є соціальним симптомом, який затушовується, а соціальним симптомом є як успіх ідентифікації суб’єкта із соціальною реальністю, так і можливий розпад ідеології. Китайський філософ зазначає новаторство ідеологічної теорії С. Жижека, що виражено в інтертекстуальному

прочитанні теорій К. Маркса та Ж. Лакана. Загалом Чжан Їбін називає роботу “Піднесений об’єкт ідеології” найважливішим текстом для постмарксизму поряд із такими працями, як “Негативна діалектика” Т. Адорно, “Суспільство спектаклю” Гі Дебора, “Дзеркало виробництва” Ж. Бодріяра та “Привиди Маркса” Ж. Дерріда [张一兵 2008].

Професор Чжан Сюцінь стверджує, що між постмодерністською концепцією ідеології С. Жижека та теорією ідеології К. Маркса є як схожість, так і відмінності, які конкретно визначаються з онтологічного та методологічного поглядів. По-перше, в онтологічному вимірі ідеології і С. Жижек, і К. Маркс висувують гіпотезу про неминучу дихотомію між *хибною* ідеологією та *дійсною* реальністю у своїх теоретичних описах ідеології. Різниця, однак, полягає в тому, що теорія ідеології С. Жижека більше зорієнтована на виявлення ілюзорних властивостей реального в термінах ідеологічних властивостей реальності, тоді як К. Маркс більше зорієнтований на наголошенні примату практики в термінах критики хибних властивостей свідомості. По-друге, з погляду методологічного виміру ідеології К. Маркс наголошує на вимірі практичної критики та трансформації в дусі практичного матеріалізму, тоді як С. Жижек наголошує на “етичному та естетичному” вимірах [张秀琴 2007, 14–19].

Лю Шихен зазначає, що концепція ідеології К. Маркса має як епістемологічний, так і екзистенціальний виміри, тоді як інтерпретація Марксової концепції ідеології зводиться С. Жижеком до параної “товарного фетишизму”. Як відомо, К. Маркс не вважав, що всі ідеї є ідеологіями, а С. Жижек, навпаки, стверджує, що привид ідеології всюдисущий. До того ж якщо для К. Маркса практика є фундаментальною підставою для критики ідеології, то С. Жижек у принципі вважає критику ідеології непродуктивною [刘世衡 2010, 37–39; 刘世衡 2011]. Ван Сіфу зазначає, що С. Жижек формує свою власну концепцію ідеології на основі синтезу товарного фетишизму К. Маркса та психоаналізу Ж. Лакана не лише з метою подолання меж традиційної теорії, а й для аналізу сучасних політичних проблем. Китайський філософ звертає увагу на те, що за С. Жижеком критика сучасної ідеології набуває форми цинізму, що передбачає систематичну трансформацію та розвиток ідеологічної теорії, а теорія товарного фетишизму К. Маркса є новою вихідною точкою та фундаментом для цього [汪行福 2007, 25–33]. Тан Чжендун стверджує, що цинічний погляд С. Жижека передбачає відхід від інтерпретації ідеології лише на рівні “знання” і перехід до її вивчення з погляду самої соціальної реальності. Проте, на думку китайського вченого, такий теоретичний підхід підміняє вивчення історичного процесу розвитку ідеології ілюзією її соціальної обґрунтованості [唐正东 2015, 5–10].

Ся Їн стверджує, що в основі критики ідеології С. Жижека лежить його теорія фетишизму, яка своєю чергою сформувалася під впливом визначення товарного фетишизму К. Марксом і теорії бажання Ж. Лакана. Підхід С. Жижека до трансформації фетишизму двоякий: по-перше, фетишизм розчленовується на *фетишизм людини та людини* і *фетишизм речі та речі*, що виникає із взаємної ідентифікації *людини та людини* або *речі та речі* та має структурну якість. Природа дихотомії між реальним і хибним, що міститься у фетишизмі, розчиняється у структурному співіснуванні. По-друге, фетишизм як віра об’єктивується, водночас об’єкт реальності замінює людину як суб’єкта фетишизму, що робить фетишизм безсуб’єктною вірою. Обидві трансформації, по суті, слугують утвердженню ідеологічної передумови цинізму: тотожність соціального буття і суспільної свідомості. Вільне від об’єкта поклоніння у своєму прагненні відмовитися від відмінності між неправдивим та істинним у свідомості уможливорює тотожність соціального існування та соціальної свідомості; вільна від суб’єкта одержимість у своєму прагненні проаналізувати об’єктивізацію віри уможливорює тотожність соціального існування та соціальної свідомості. Отже, С. Жижек усвідомлено на полемічних засадах буде свою критику ідеології, що, зрештою, робить її найнефективнішим захистом реальності [夏莹 2007, 53–58].

Хань Чженьцзян упродовж багатьох років займається вивченням філософії С. Жижека, що знайшло вираження у трьох його монографіях – “Дослідження ідеологічної теорії Жижека” [韩振江 2009], “Жижек: неомарксистська критична філософія” [韩振江 2014], “Жижек і марксизм” [韩振江 2017]. У цих працях Хань Чженьцзян на основі критичної теорії культури К. Маркса веде діалог зі словенським філософом, чію ідеологічну теорію він цілком приймає.

Мо Лей детально аналізує книгу “Піднесений об’єкт ідеології” з метою показати читачам складний підтекст думки С. Жижека. Основну увагу приділено товарному фетишизму та ідеологічній критиці, конструюванню та зшиванню реальності ідеологічною ілюзією, конструюванню суб’єкта ідеологічною ілюзією, а також напрямам розвитку концепції ідеології С. Жижека [莫雷 2012]. Ван Юе додає, що С. Жижек під впливом психоаналізу інтерпретує та розвиває розуміння фетишизму К. Марксом, розкриваючи логіку зв’язку та безперервності існування первісного суспільства в поєднанні з примітивним поглядом на “дарунок” у розумінні французького етнографа та соціолога М. Мосса і в результаті визнаючи, що “людські стосунки”, сховані в “матеріальних відносинах”, існували від прадавніх часів [汪玥 2020, 23–25].

Кун Мін’ань і Тань Юн показують концепції відчуження і суб’єкта в жижеківському аналізі філософії К. Маркса, згідно з яким у “Капіталі” є певна двозначність: з одного боку, капітал – це відчужена сутність; з іншого боку, капітал – сутність суб’єкта. Однак між “відчуженням” і “суб’єктом” існують значні відмінності в концептуальних конотаціях, логіці обміну та зв’язку з пролетарською революцією. Кун Мін’ань і Тань Юн не погоджуються із С. Жижеком у цьому питанні і стверджують, що К. Маркс принципово розглядає капітал як відчужену сутність, а не як суб’єкт [孔明安、谭勇 2020b, 5–13]. Крім того, Кун Мін’ань і Тань Юн здійснюють порівняльний аналіз ідей Ю. Габермаса і С. Жижека щодо інтерсуб’єктності (суб’єкти, що взаємодіють, і генеративні суб’єкти) і доходять висновку, що С. Жижек значно збагатив теорію суб’єктивності, включивши до неї окремі положення психоаналізу, а також певною мірою повернувшись до вчення К. Маркса [孔明安、谭勇 2020a, 47–54].

Важливим напрямом у працях китайських учених стало вивчення впливу на формування ідей С. Жижека пізньої лаканівської психоаналітичної теорії, яку саму по собі останніми роками також серйозно досліджують у Китаї. Монографія Ваня Шухуея присвячена інтерпретації та переосмисленню С. Жижеком психоаналітичної теорії Ж. Лакана у зв’язку з інтертекстуальністю його текстів [万书辉 2007]. Мен Сяньлі та Цуй Цзаньмей стверджують, що саме лаканівський психоаналіз став теоретичним підґрунтям для побудови С. Жижеком загальної структури своєї теорії ідеологічної ілюзії. Словенський філософ використовує теорію Ж. Лакана як основу для дослідження контролюваної природи ідеології. У своїй теорії С. Жижек стверджує, що ідеологія більше не може обмежуватися рівнем “суспільної свідомості”, у такий спосіб визначаючи ідеологію як форму “соціального існування”. Однак, на думку Мен Сяньлі та Цуй Цзаньмей, хоча С. Жижек завжди прагнув подолати “ілюзію”, він також завжди захищав її. Загалом Мен Сяньлі та Цуй Цзаньмей вважають, що концепція ідеології С. Жижека певним чином розширила рамки теорії К. Маркса [孟献丽、崔赞梅 2020, 61–70]. Юань Сяюнь виходить за межі ідей К. Маркса та Ж. Лакана, для того щоб у контексті сучасних постмодерністських теорій суб’єктивності проаналізувати ідеологічні аргументи суб’єктивності у філософії С. Жижека [袁小云 2012, 110–112].

2.2. Суб’єкт і реальне

Зв’язок між ідеологією та конструюванням суб’єкта є важливим елементом концепції ідеології С. Жижека. На думку словенського філософа, суб’єкт – це продукт ідеологічного конструювання та ідеологічної ілюзії, що вибудовується через механізм дискурсу і пронизує всі сторони соціального життя. Суб’єкт, постійно розділений у соціальному житті, стає “порожнистою людиною”, а порожнеча заповнюється

лише ілюзорними об'єктами. Мо Лей вважає, що С. Жижек у цих своїх міркуваннях здебільшого дотримується поглядів французького філософа-неомарксиста Л. Альтюссера, але в результаті розробляє власний підхід. На думку С. Жижека, суб'єкт конструюється через механізми дискурсу, конструкцію ідеологічної ілюзії, яка пронизує всі перспективи соціального життя. Сам суб'єкт – це порожній простір, ніщо, а ідеологія покликана компенсувати “брак реальності” в суб'єкта й уникнути тривоги та страждань, спричинених зіткненням із реальним світом, що травмує. Ідеологія заповнює цю порожнечу та надає суб'єктові ілюзорні об'єкти, і через такі механізми, як емпатія, суб'єкт ідентифікує себе з цією ідеологічною ілюзією та сприймає її як власний внутрішній досвід. Суб'єкт набуває формальної єдності в рамках конструкції ідеологічної ілюзії і добровільно підкоряється пануванню ідеології. Отже, з погляду С. Жижека, суб'єкт також не має внутрішньої сутності або внутрішньої цінності, про які говорить гуманізм; це чисте небуття, сконструйоване за допомогою ідеологічних ілюзій. Тож ідеології С. Жижека – це ідеологічна критика ідеї суб'єктивності [莫雷 2008, 55–58].

Хань Чженьцзян, з іншого боку, у своїй новаторській монографії стверджує, що суб'єкт у розумінні С. Жижека завжди формується в якійсь культурній формі спотворення, тобто суб'єкт є продуктом конструювання культурного символічного порядку. Інакше кажучи, суб'єкт – це суб'єкт, пригнічений і спотворений певною культурною системою, і набуття суб'єктом ідентичності передуює втраті первісного дійсного стану “реального світу”. Точніше, суб'єкт сам по собі є продуктом спотворення реального світу. Цю втрату “первісного реального стану” С. Жижек називає “браком реального”, “нестачею іншого” або “порожнечею суб'єкта”. Отже, словенський філософ вказує на те, що процес конструювання суб'єкта є одночасно і процесом браку “реального Я”. Цей “брак реального” в суб'єкті змушує свідому ілюзію неминуче конструювати якийсь його ідеал. Зрештою, конструювання суб'єкта призводить до “розщеплення” та “ідентичності”: з одного боку, суб'єкт втрачає істинний стан своєї “споконвічної” самості, а з іншого – суб'єкт реалізує свою “споконвічну” самість з об'єктом. До того ж суб'єкт стає єдиним з об'єктом, тобто суб'єкт стає “соціальною істотою”, з якою працює ідеологія. За С. Жижеком, конструювання ідеалізованого суб'єкта потребує повного використання функції ідеологічної ілюзії, але, коли функція ідеологічної ілюзії повністю використана, конструювання ідеалізованого суб'єкта матиме два різні результати: з одного боку, поділ суб'єкта; з іншого боку, тотожність суб'єкта з об'єктом. На думку Ханя Чженьцзяна, для розв'язання цієї суперечності між “розщепленням” та “ідентичністю” С. Жижек перевизначає поняття суб'єкта, спираючись на психоаналіз Ж. Лакана [韩振江 2009].

Лю Сін'тін зазначає, що у своїй концепції ідеології С. Жижек переосмислює поняття “розрив” з погляду “внутрішнього – зовнішнього”, “суб'єкта – об'єкта” і висуває ідею, що *розрив* має специфічну універсальність. Лю Сін'тін розглядає в роботах С. Жижека критику *розриву* як продукування універсального і як політичну критику, спрямовану на розв'язання сучасних соціально-політичних проблем. Поняття “розрив” було введено Ж. Лаканом у 1960-х рр. і згодом використовувалося в царинах психоаналізу, кінознавства, політики, наприклад, такими теоретиками, як французький психоаналітик Жак-Ален Міллер, французький соціолог Даніель Даян, аргентинський політолог Ернесто Лакло та ін. Лю Сін'тін зазначає, що С. Жижек діалектично розуміє співвідношення між внутрішнім і зовнішнім, суб'єктом і об'єктом, конкретним і універсальним і в результаті революціонує поняття “розрив”, руйнує парадигму мислення постструктуралізму й деконструктивізму, контратакує відмову посттеорії від критичної теорії. На думку китайського філософа, критика розриву як “буття-в-собі” призводить до захисту концепції ідеології та відтворення її концепції, тобто С. Жижек визначає сучасне мислення як “постполітичне”

в тому сенсі, що після розпаду Радянського Союзу та падіння Берлінської стіни боротьба ідеологій і політичні дебати стали непотрібні, а їхнє місце посіли практичні ідеї та впорядковане суспільство. Водночас С. Жижек відмовляється прийняти цинічний розум, втілений у постідеологічному світі, і тому намагається революціонізувати вчення К. Маркса та зберегти легітимність поняття ідеології, фактично наново його формулюючи в політичному вимірі [刘昕亭 2018b, 38–45].

Кун Мін'ань і Ши Ліюань звертають увагу на визначення С. Жижеком зла як рушійної сили та фундаментального виміру суб'єкта. На відміну від І. Канта, який у своєму вченні розробив концепцію радикального зла й унікав демонічного, С. Жижек розглядає демонічне як четверту форму радикального зла і підносить його на рівень етики, надаючи йому позитивного значення. Спільним для демонічного зла і рушійної сили є їхня чиста негативність, що порушує рівновагу наявного символічного порядку і відкриває простір для нового блага; водночас вони обоє втілюють абсолютну неутилітарність і не мають нічого спільного з чуттєвими бажаннями; окрім того, вони обоє походять з апріорного, позачасового вибору суб'єкта і є екзистенціями, що не можуть бути визначеними в символічному світі. Тобто для С. Жижека демонічне зло є рушійною силою і являє собою фундаментальний вимір суб'єкта, що володіє реальною силою дії та потенціалом для звільнення як точки розриву наявної ідеології. Однак, на думку Куна Мін'аня і Ши Ліюаня, це звільнення дано не в марксистському, а в психоаналітичному сенсі, і тому такий підхід має бути підданий критиці. В іншій своїй статті Кун Мін'ань спільно з Тань Юн додає, що С. Жижек через аналіз розщепленого суб'єкта, уявного та рушійної сили смерті дійшов до формування нової концепції суб'єкта з позицій психоаналізу, яка відрізняється від сучасної раціональної філософії. Ця концепція, на думку цих китайських учених, має велике теоретичне і практичне значення для розуміння сучасної соціальної реальності та переосмислення ідеологічної теорії [孔明安、谭勇 2021, 120–131].

3. Китайські вчені про літературно-мистецьку теорію та естетичну думку С. Жижека

На початку ХХІ ст. китайські вчені звернулися до вивчення психоаналітичної літературно-мистецької теорії та естетичної думки С. Жижека, приділяючи особливу увагу її понятійно-категоріальному апарату, аналітичним методам, логіці інтерпретації та риторичним стратегіям [孙柏 2011b; 何李新 2015; 孙柏 2016; 李广旭 2013]. Юй Ці на засадах міждисциплінарного підходу здійснив аналіз постпостструктуралістської теорії С. Жижека, що представлена в критиці літератури та культури, а також у роздумах у галузях філософії, політології та психоаналізу [于琦 2012]. Чень Ціцзя вказує на важливість вивчення понятійного апарату філософії С. Жижека для розуміння його теорії трагедії, що передусім стосується його унікальної інтерпретації заблокованого суб'єкта, недоступності пізнаваного об'єкта та неможливості стосунків між суб'єктом і об'єктом (зумовлені мазохістські стосунки із суперего) [陈奇佳 2021, 1–19].

3.1. Концепція “погляд”

У 2007 р. Чень Сіхе та Вань Чуаньфа першими серед китайських науковців звернули увагу на проблему “погляду” в роботах С. Жижека [陈犀禾、万传法 2007, 151–153]. У цій публікації автори аналізують збірку праць словенських культурологів і соціальних філософів за редакцією С. Жижека “Те, що ви завжди хотіли знати про Лакана, але боялися спитати в Гічкока”, предметом якої є кінематограф Альфреда Гічкока, проте висновки торкаються універсальних проблем ідеології та конструювання соціальних відносин у сучасному суспільстві. У статті 2018 р. Лю Сіньтін розпочинає своє дослідження з формулювання питання про “посттеорію” в

західних кінознавців, а далі стверджує, що С. Жижек переосмислює традиційну концепцію “погляду”, розроблену британською феміністкою і теоретикинею кіно Лорою Малві². Лю Сінгтін слушно зазначає, що С. Жижек на основі теорії Ж. Лакана (“погляд навскіс”) запроваджує такі поняття, як “трансцендентальний погляд”, “об’єктний погляд” і “дихотомія між поглядом і оком”. Переосмислюючи класичні сцени “погляду” у фільмах А. Гічкока, С. Жижек відкидає мистецьку авангардну стратегію в науковому дискурсі дебатів “теорія – посттеорія”, коригує взаємозв’язок між фільмом та ідеологічними параметрами, зіштовхує й модифікує бажання суб’єкта, і в результаті ці теоретичні зусилля справляють важливий вплив на реконструкцію кінематографічного погляду. На думку Лю Сінгтіна, С. Жижек у такий спосіб намагається здійснити теоретичний прорив для визволення суб’єкта із символічної в’язниці візуального видовища [刘昕亭 2018a, 97–107].

3.2. Концепція “ілюзія”

Ху Цзіхуа розглядає поняття “ілюзія” в культурі Сходу і Заходу (зокрема, у психоаналізі), а також представляє онтологію ілюзії, яку він називає критичним поглядом на кінематограф С. Жижека. Ху Цзіхуа застосовує діалектику погляду для інтерпретації ілюзії та реального світу, показуючи внутрішній зв’язок між символічним і реальним світом, ілюзією і бажанням, а також розкриваючи міф про реальний світ через кінокритику С. Жижека. Проте насамкінець китайський учений ставить під сумнів культурологічні дослідження С. Жижека та стверджує, що в ілюзії, за ілюзією і над ілюзією немає порятунку від тиранії реального. Крім того, він зазначає, що обмеженість підходу С. Жижека полягає в тому, що критична ідеологія – це лише початок “шаленого” процесу деконструкції, що підриває наявний порядок, але зрештою стає доповненням до символічного наявного порядку. Тобто це критика заради критики, що лише виправдовує постійний бунт [胡继华 2013, 16–24].

Хань Чженьцзян, аналізуючи роботи С. Жижека, розмірковує про те, як ілюзія конструює відчуття реальності, як діалектично зрозуміти суперечність між ілюзією і відчуттям реальності та глибину небуття через кіномистецтво. Примітно, що китайський філософ дає свою інтерпретацію мистецтва ілюзії, близьку до екзистенціальної філософії. Хань Чженьцзян фокусується на аналізі С. Жижеком подвійної ілюзорної структури американської романтичної комедії 1953 р. “Римські канікули”, тобто на ілюзорному просторі, збудованому двома головними героями один для одного, та ілюзорному просторі, збудованому досвідом головних героїв для глядачів, а також включає до інтерпретації теорії ілюзії інший суб’єкт фільму – глядачів [韩振江 2015, 81–88].

3.3. Взаємопрочитання теорії Ж. Лакана та кінокритики С. Жижека

Сунь Бай аналізує, як С. Жижек у своїй кінокритиці класичних фільмів “Вогні великого міста”³, “Касабланка”⁴ і “Людина, що занадто багато знала”⁵ використовує теорію Ж. Лакана та в цьому зв’язку показує нові можливості для психоаналітичної теорії кіно (“онтологічна незавершеність світу”) [孙柏 2011a, 52–59]. Ян Ханьсуй розглядає інтерпретацію лаканівських понять “реальне”, “Інший” та “інший”⁶ при аналізі С. Жижеком фільму “Матриця”⁷, а також вплив такого підходу на кінокритику загалом [杨晗旭 2013, 64–65]. Цен Шен пояснює розуміння С. Жижеком “погляду” та дослідження симптоматичної синтетичної людини у фільмах Альфреда Гічкока через теорію структурного психоаналізу Ж. Лакана, у якій суб’єкт – це людина, що розмовляє та через говоріння набуває несвідоме, перебуваючи в полі дії трьох реєстрів: реального, уявного та символічного. Також Цен Шен зазначає, що С. Жижек на прикладі кінематографа детально розкрив тісний зв’язок між філософією Ж. Лакана і масовою культурою [曾胜 2012, 59–63]. Нань Є вказує на оригінальність теорії кіно С. Жижека, яка, щоправда, водночас невіддільна від

психоаналізу Ж. Лакана. Однак автор більше уваги приділяє ідеям С. Жижека та його впливу на сучасну теорію кіно [南野 2013, 185–188].

4. Аналіз критики С. Жижеком сучасного капіталізму, науки та суспільства в роботах китайських учених

Стаття гонконзького вченого Чжана Ліцзюня «Крізь ілюзію 9/11: прочитання книжки Жижека “Ласкаво просимо в пустелю реального”» є найбільш ранім і найцікавішим осмисленням китайськими науковцями різноманітних коментарів С. Жижека до поточних політичних подій [張歷君 2009, 100–111]. Із 2010 р. з’являється дедалі більше праць, присвячених вивченню критики С. Жижеком сучасного капіталізму. Наприклад, Чжан Цзянь пише про безперервну радикалізацію роздумів С. Жижека про екологічну кризу [张剑 2011, 43–47], а Юй Ці – про теоретичні підходи С. Жижека до політики опору глобальному капіталізму з метою реконструкції критичного політичного суб’єкта та створення нових просторів для реполітизації [于琦 2011, 30–41].

Чжан Цзянь у своїй праці звертається до основних поглядів С. Жижека на справедливість як на підґрунтя його політичної філософії та теоретичних положень у критиці несправедливості капіталізму та обстоюванні практики реальної справедливості. На думку китайського вченого, найзначніший внесок С. Жижека у визначення поняття “справедливість” полягає у використанні ним своєрідного діалектичного підходу, що виходить за межі ідеологічної парадигми сучасного капіталізму і відкриває новий простір для пошуку реалізації “істинної справедливості”. Щоправда, Чжан Цзянь водночас оцінює роздуми С. Жижека про справедливість як незрілі, хоч і корисні для подальших теоретичних розробок. Останніми роками китайські вчені велику увагу приділяють запереченню С. Жижеком традиційного погляду на те, що люди можуть здобути істину і звільнення, якщо вони зруйнують ідеологічну брехню панівного класу. Найбільш показовою тут є стаття Лю Тунфана, у якій розглядається “критика капіталістичного насильства” С. Жижека [刘同舫 2018, 75–80]. Похідними звідси стали роботи, у яких розглядається “систематичне насильство” війни з тероризмом як структурне насильство капіталістичної системи та результат розвитку сучасної капіталістичної глобалізації [周维功 2015, 104–108]; аналізуються конкретні випадки насильства, а також їхні реальні мотиви з метою пошуку ефективних безпекових механізмів у сучасному суспільстві [周治健、高福进 2017, 132–139].

У спільній статті Сунь Лянцзе та Лю Мінмін звертаються до критики С. Жижеком теорії самоексплуатації південнокорейського філософа і теоретика культури Хан Бьон Чхоля 한병철, який стверджує, що в сучасному капіталізмі домінує “самоексплуатація”, а не, як раніше, “експлуатація іншого” (К. Маркс). С. Жижек сформулював п’ять критичних зауважень щодо теорії “самоексплуатації”: 1) межі її обмеження “політичної коректності” щодо себе; 2) боротьбу і протистояння не можна просто звести до “інволюції”; 3) існують винятки з критики “самоексплуатації”; 4) розвинені західні країни не такі толерантні, як вони стверджують; 5) теоретична парадигма “експлуатації іншого” К. Маркса досі є адекватною для аналізу сучасності. На думку Суня Лянцзе і Лю Мінміна, аналіз критики С. Жижеком теорії самоексплуатації сприяє просуванню сучасного розуміння теорії експлуатації К. Маркса, зміцненню впевненості в розвитку соціалізму з китайською специфікою і неминучій перемозі комунізму над капіталізмом [孙亮洁、刘明明 2020, 10–19]. Загалом можна зазначити, що ідеї С. Жижека активно використовуються китайськими філософами для свого роду реабілітації марксизму-ленізму. Дуже показовою тут є стаття Ся Їньпіна і Сіня Хайфена, у якій аналізуються спроби С. Жижека “повернутися” до Леніна, виправити “викривлене” сприйняття на Заході образу і

вчення Леніна [夏银平、辛海风 2021, 11–16]. Не могло не привернути увагу китайських науковців і постмодерністське розуміння С. Жижеком теорії суперечностей Мао Цзедуна з метою протидії поневоленню капіталізму в епоху глобалізації. Однак, як зазначає Лу Юйфен, у цьому прочитанні С. Жижек поступово відходить від історичного матеріалізму та наближається до структуралістської парадигми, що в результаті приводить його до надто широкого тлумачення ідей Мао Цзедуна [陆寓丰 2020, 105–111].

Лю Юньшань зазначає, що політико-філософська критика С. Жижеком сучасного капіталізму ґрунтується на ідеях К. Маркса, Ж. Лакана, західного марксизму та містить у собі свою власну ідеологію, теорію пролетаріату та революції. С. Жижек говорить про зміну класової структури сучасного капіталізму і вказує на те, що “виключені” елементи можуть надалі перетворитися на революційних суб’єктів, які протистоятимуть “псевдодії” та реконструюватимуть класову боротьбу, стаючи в такий спосіб новим пролетаріатом із потенціалом революційної практики. На думку Лю Юньшаня, політична філософія С. Жижека пропонує новий підхід і новий спосіб мислення марксистської політичної філософії при здійсненні критики сучасного капіталізму [刘云杉 2021, 14–21]. Водночас китайські філософи звертають увагу і на більш конкретні аспекти в критиці С. Жижеком сучасного капіталізму, як-от, наприклад, на маркетизацію освітніх продуктів, предметів, концепцій та засобів масової інформації, основною метою яких є відтворення “неправдивих предметів”, що відповідає капіталістичним вимогам до трудових навичок та їхнім ідеологічним нормам. Чжао Жуйфу вважає, що інноваційна “критична педагогіка” С. Жижека може бути використана для сучасної освітньої теорії та практики в КНР [赵睿夫 2021, 11–16]. Також китайські вчені досліджують критику С. Жижеком західної екологічної філософії у формі натуроцентризму [史凤阁 2021; 胡顺 2020a; 刘魁 2020; 胡顺 2020b] та визначення ним впливу науково-технічного розвитку на людину [谭勇、孔明安 2021; 刘昕亭 2020].

Висновки

Поява праць С. Жижека китайською мовою збагатила наукову спільноту Китаю новим розумінням вивчення західного марксизму, хоча не всі китайські вчені вважають його “справжнім” марксистом. Водночас дослідження філософії С. Жижека в Китаї, як і раніше, перебувають у зародковому стані й здебільшого зосереджені на концепції ідеології. Таке становище багато в чому пояснюється складністю для сприйняття китайськими вченими лаканівського психоаналізу, що призводить і до деякої двозначності в аналізі внутрішніх логічних зв’язків між концепціями Ж. Лакана і С. Жижека, а також ключових понять теорії С. Жижека. Проте ці дослідження стають дедалі більш системними й здебільшого зосереджені на питаннях ідеології, психоаналізу, політології та філософії. Можна виокремити кілька підходів китайських науковців до вивчення філософії С. Жижека: 1) *текстуальне прочитання*, що передбачає перекладацьку та коментаторську роботу з акцентом на визначенні понять і поясненні інтерпретацій; 2) *герменевтичний підхід*, що фокусується на конкретному змісті теорії С. Жижека (поняття, характеристики, визначення, порівняльний аналіз із працями інших філософів); 3) *теоретична характеристика*, що зосереджена на визначенні джерел і взаємозв’язків філософії С. Жижека з ідеями Г. Гегеля, К. Маркса, Ж. Лакана. Загалом праці С. Жижека в Китаї сприймаються двояко – від захоплення (“блискучий інтерпретатор лаканівської психоаналітичної теорії”, “постмарксистський теоретик”) до глибокого скептицизму та навіть ворожості, що насамперед спричинено вкрай своєрідним трактуванням марксизму словенським філософом, а також його дискусійними висловлюваннями щодо китайської історії та традицій.

¹ Поняття “додаткова насолода” було запроваджене Ж. Лаканом у 1969–1970 рр. із покликанням на “додаткову вартість” Маркса (прибуток), що є метою і рушійною силою капіталу. “Додаткова насолода” – спадкоємець *іншого*, точніше, *маленького іншого*, позначуваного літерою *a* (*autre*), та об’єкта *a* (об’єкта-причини бажання). Об’єкт-причина бажання, або об’єкт, що запускає бажання, завжди вже втрачений, він породжує брак і рухає будь-яким суб’єктом. Втрачаємо ми часткові об’єкти, або об’єкти часткових потягів.

² Л. Малві стверджує, що кінематографічний апарат класичного голлівудського кіно неминуче ставить глядача в позицію маскулітного суб’єкта, причому постать жінки на екрані є об’єктом бажання і “чоловічим поглядом”. В епоху класичного голлівудського кіно глядачам було запропоновано ототожнювати себе з головними героями, які були і залишаються переважно чоловіками. Тим часом голлівудські жінки-персонажі 1950-х – 1960-х рр., за словами Л. Малві, були закодовані як “те-на-що-спрямовано-погляд”, тоді як розташування камери і глядач-чоловік були “носієм погляду”. Л. Малві пропонує два різні способи чоловічого погляду цієї епохи: “вуаеристський” (сприйняття жінки як образу “на який дивляться”) і “фетишистський” (сприйняття жінки як заміни “нестачі”), що лежить в основі психоаналітичного страху кастрації.

³ “Вогні великого міста” (англ. “City Lights: A Comedy Romance in Pantomime”) – класичний романтично-комедійний кінофільм Чарльза Чапліна, знятий у 1931 р.

⁴ “Касабланка” (англ. “Casablanca”) – голлівудська романтична кінодрама 1942 р., поставлена режисером Майклом Кьюртісом, з Гамфрі Богартом та Інгрід Бергман у головних ролях.

⁵ “Людина, яка занадто багато знала” (англ. “The Man Who Knew Too Much”) – шпигунський трилер Альфреда Гічкока, знятий у 1956 р.

⁶ Ж. Лакан виокремлює два “інших” – з маленької літери (“інший”) і з великої літери (“Інший”, “Autre”). Маленький “інший” – це образ, який завжди пов’язаний з уявними стосунками, перегинається з темою стосунків із тілом та особистого ідеалу. Великий “Інший” – це не образ, а певна символічна структура або місце, пов’язані з означальниками.

⁷ “Матриця” (англ. “The Matrix”) – американсько-австралійський науково-фантастичний бойовик, знятий братами Вачовскі за власним сценарієм і спродюсований Джоелом Сільвером.

ЛІТЕРАТУРА

Zhang Yiwu. Žižek’s China, China’s Žižek // **Positions: East Asia cultures critique**. Vol. 19, No. 3. 2011.

曾胜. 影像中的征兆合成——论齐泽克的拉康主义电影研究 // 浙江传媒学院学报. 第2期. 2012.

陈奇佳. 主体的倾覆与人的命运——齐泽克论悲剧 // 戏剧 (中央戏剧学院学报). 第3期. 2021.

陈犀禾、万传法. 对电影“凝视”的一次哲学思考 // 电影艺术, 第3期. 2007.

韩振江. 齐泽克意识形态理论研究. 北京, 2009.

韩振江. 齐泽克:新马克思主义批判哲学. 北京, 2014.

韩振江. 齐泽克眼中的电影: 幻象艺术 // 中国图书评论, 第5期. 2015.

韩振江. 齐泽克与马克思主义. 北京, 2017.

何李新. 齐泽克论希区柯克——精神分析电影理论的重构 // 四川戏剧. 第1期. 2015.

胡继华. 穿越幻象——齐泽克为观察电影提供的视角 // 文艺研究. 第3期. 2013.

胡顺. 论齐泽克对平衡自然观的批判 // 世界哲学, 第5期. 2020a.

胡顺. 论齐泽克精神分析哲学视野下的生态危机 // 理论界. 第3期. 2020b.

季广茂. 寻找崩溃点——齐泽克及其意识形态理论浅说 // 国外理论动态. 第2期. 2003.

孔明安、谭勇. 交往的主体与生成的主体——哈贝马斯与齐泽克的主体间性思想比较研究 // 安徽师范大学学报 (人文社会科学版). 第3期. 2020a.

孔明安、谭勇. 异化的实体与主体的实体——齐泽克对马克思资本哲学思想的新探讨 // 山东社会科学, 第7期. 2020b.

孔明安、谭勇 (2021), “分裂·幻象·驱力——论齐泽克精神分析视域下主体的三个维度”, 哲学分析, 第3期, 页120–131+198.

孔明安、石立元. 论驱力主体的生成与解放逻辑——从康德的根本恶到齐泽克的恶魔之恶的反转 // 马克思主义与现实. 第4期. 2021.

- 刘魁。齐泽克、自然失衡与绿色技术的价值重估 // 江苏行政学院学报。第 5 期。2020。
- 刘世衡。齐泽克与马克思意识形态观的比较研究 // 理论导刊。第 1 期。2010。
- 刘世衡。难以摆脱的幻象缠绕。北京, 2011。
- 刘同舫。穿越幻象: 齐泽克意识形态批判及其解放态度 // 教学与研究。第 11 期。2018。
- 刘昕亭。除不尽的齐泽克——国内齐泽克研究综述 // 外国文学。第 5 期。2012。
- 刘昕亭。齐泽克的凝视理论与电影凝视的重构 // 文艺研究。第 2 期。2018a。
- 刘昕亭。作为政治批评的缝合式批评——齐泽克研究 // 文学与文化。第 3 期。2018b。
- 刘昕亭。后人类话语反思——以齐泽克为中心 // 文艺理论研究。第 6 期。2020。
- 刘云杉。论齐泽克对当代资本主义的政治哲学批判 // 天府新论。第 3 期。2021。
- 陆寓丰。全球化资本主义的症候及其反抗——评齐泽克对于毛泽东“矛盾论”的后现代式阅读 // 毛泽东研究。第 2 期。2020。
- 孟献丽、崔赞梅。齐泽克的意识形态幻象理论及其评析 // 世界哲学。第 2 期。2020。
- 莫雷。穿越意识形态的幻象——齐泽克意识形态理论研究 // 理论探讨。第 3 期。2008。
- 莫雷。穿越意识形态的幻象。北京, 2012。
- 南野。齐泽克或齐泽克式的电影读解 // 当代电影。第 10 期。2013。
- 齐泽克。意识形态的崇高客体。北京, 2002。
- 齐泽克。易碎的绝对。南京, 2003。
- 齐泽克。快感大转移。南京, 2004a。
- 齐泽克。实在界的面庞。北京, 2004b。
- 齐泽克。与齐泽克对话。南京, 2005。
- 齐泽克。幻想的瘟疫。南京, 2006a。
- 齐泽克。敏感的主体。南京, 2006b。
- 齐泽克。图绘意识形态。南京, 2006c。
- 齐泽克。不敢问希区柯克的, 就问拉康吧。上海, 2007a。
- 齐泽克。因为他们并不知道他们所做的。南京, 2007b。
- 齐泽克。伊拉克: 借来的壶。北京, 2008。
- 齐泽克。斜目而视。杭州, 2011。
- 齐泽克。欢迎来到实在界这个大荒漠。南京, 2012。
- 齐泽克。享受你的症状: 好莱坞内外的拉康。南京, 2014。
- 齐泽克。延迟的否定。南京, 2016。
- 齐泽克。齐泽克的笑话。郑州, 2017a。
- 齐泽克。突破可能性的极限。福州, 2017b。
- 齐泽克。真实眼泪之可怖。武汉, 2018。
- 史凤阁。自然中心主义生态观的批判与新生态哲学的建构 // 国外社会科学。第 2 期。2021。
- 苏平富。意识形态的秘密: “他者的短缺”或“真实的缺失”——齐泽克意识形态理论初探 // 哲学研究。第 8 期。2006。
- 孙柏。实在界之快感: 齐泽克电影批评对拉康理论的应用 // 中国人民大学学报。第 6 期。2011a。
- 孙柏。希区柯克的应答——但要去问齐泽克 // 文学与文化。第 8 期。2011b。
- 孙柏。从缝合到界面: 齐泽克论基耶斯洛夫斯基世界的重影 // 四川戏剧。第 1 期。2016。
- 孙亮洁、刘明明。论齐泽克对韩炳哲“自我剥削”理论的批判及对共产主义的辩护 // 天府新论。第 6 期。2020。
- 谭勇、孔明安。人工智能将会成为一种新主体吗?——齐泽克精神分析视野下的人工智能研究 // 国外理论动态。第 4 期。2021。
- 唐正东。齐泽克的犬儒主义意识形态观批判 // 江西社会科学。第 11 期。2015。
- 万书辉。文化文本的互文性书写。成都, 2007。
- 王逢振。齐泽克: 批评界的一颗新星 // 外国文学。第 3 期。1999。
- 王茜。齐泽克“意识形态的崇高客体”的意义 // 社会科学战线。第 1 期。2004。
- 汪行福。从商品拜物教到犬儒主义——齐泽克意识形态论研究 // 马克思主义与现实。第 3 期。2007。
- 汪玥。齐泽克对马克思拜物教理论的分析——以原始“礼物”观为研究对象 // 美与时代。第 7 期。2020。
- 夏银平、辛海风。齐泽克话语中的列宁式革命研究 // 学术研究。第 3 期。2021。
- 夏莹。无“物”的拜物, 无“主体”的迷恋——齐泽克对马克思商品拜物教理论的拉康化解读 // 学术月刊。第 11 期。2007。

- 杨晗旭。对实在界的斜目而视——评齐泽克对电影的拉康式解读 // 电影评介。第4期。2013。
- 于琦。论齐泽克反抵抗政治的理论取向 // 当代外国文学。第2期。2011。
- 于琦。齐泽克文化批评研究。北京, 2012。
- 袁小云。关于齐泽克意识形态理论研究述评 // 宜春学院学报。第33卷, 第9期。2011。
- 袁小云。齐泽克的意识形态理论述评 // 求索。第3期。2012。
- 张剑。齐泽克的生态危机思想解读 // 哲学动态。第1期。2011。
- 张剑。齐泽克:将正义之思逼入深渊 // 理论探讨。第4期。2015。
- 張歷君。穿越9.11的幻象: 讀齊澤克的“歡迎光臨真實的荒漠” // 南方論叢。3月, 第一期。2009。
- 张秀琴。虚假意识与幻象现实: 马克思与齐泽克意识形态理论比较 // 辽宁大学学报 (哲学社会科学版)。第7期。2007。
- 张一兵。社会症候与非完全拜物教—齐泽克“意识形态的崇高对象”解读 // 理论探讨。第5期。2004。
- 张一兵。文本的深度耕犁—第二卷—后马克思思潮哲学文本解读。北京, 2008。
- 张兆卉。国内齐泽克电影理论研究综述 // 北方文学。第5期。2018。
- 赵睿夫。齐泽克的“批判教育学”及其当代启示 // 当代教育与文化。第3期。2021。
- 周维功。“道德恐惧”辩 // 江淮论坛。第5期。2015。
- 周治健、高福进。论暴力背后的隐秘图景——齐泽克政治哲学视角 // 马克思主义与现实。第1期。2017。

REFERENCES

- Zhang Yiwu (2011), “Žižek’s China, China’s Žižek”, *Positions: East Asia cultures critique*, Vol. 19, No. 3, pp. 723–737.
- Ceng Sheng (2012), “Yingxiang zhong de zhengzhao hecheng ren——lun Qizeke de Lakang zhuyi dianying yanjiu”, *Zhejiang chuanmei xueyuan xuebao*, No. 2, pp. 59–63. (In Chinese).
- Chen Qijia (2021), “Zhuti de qingfu yu ren de mingyun——Qizeke lun beiju”, *Xiju (Zhongyang xiju xueyuan xuebao)*, No. 3, pp. 1–19. (In Chinese).
- Chen Xihe, Wan Chuanfa (2007), “Dui dianying “ningshi” de yici zhexue sikao”, *Dianying yishu*, No. 3, pp. 151–153. (In Chinese).
- Han Zhenjiang (2009), *Qizeke yishi xingtai lilun yanjiu*, Renmin chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Han Zhenjiang (2014), *Qizeke: Xin makesi zhuyi pipan zhexue*, Renmin chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Han Zhenjiang (2015), “Qizeke yanzhong de dianying: Huanxiang yishu”, *Zhongguo tushu pinglun*, No. 5, pp. 81–88. (In Chinese).
- Han Zhenjiang (2017), *Qizeke yu makesi zhuyi*, Renmin chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- He Lixin (2015), “Qizeke lun Xiqukeke——jingshen fenxi dianying lilun de zhong gou”, *Sichuan xiju*, No. 1, pp. 103–106. (In Chinese).
- Hu Jihua (2013), “Chuanyue huanxiang——Qizeke wei guan cha dianying tigong de yige shijiao”, *Wenyi yanjiu*, No. 3, pp. 16–24. (In Chinese).
- Hu Shun (2020a), “Lun Qizeke dui pingheng ziran guan de pipan”, *Shijie zhexue*, No. 5, pp. 48–55. (In Chinese).
- Hu Shun (2020b), “Lun Qizeke jingshen fenxi zhexue shiye xia de shengtai wei ji”, *Lilun jie*, No. 3, pp. 48–54. (In Chinese).
- Ji Guangmao (2003), “Xunzhao bengkuai dian——Qizeke ji qi yishi xingtai lilun qianshuo”, *Guowai lilun dongtai*, No. 2, pp. 42–45. (In Chinese).
- Kong Ming’an, Tan yong (2020a), “Jiaowang de zhuti yu shengcheng de zhuti——Habeimasi yu Qizeke de zhuti jian xing sixiang bijiao yanjiu”, *Anhui shifan daxue xuebao (Renwen shehui kexue ban)*, No. 3, pp. 47–54. (In Chinese).
- Kong Ming’an, Tan yong (2020b), “Yihua de shiti yu zhuti de shiti——Qizeke dui Makesi ziben zhexue sixiang de xin tantao”, *Shandong shehui kexue*, No. 7, pp. 5–13. (In Chinese).
- Kong Ming’an, Tan Yong (2021), “Fenlie·huanxiang·qu li——lun Qizeke jingshen fenxi shi yu xia zhuti de san ge weidu”, *Zhexue fenxi*, No. 3, pp. 120–131+198. (In Chinese).
- Kong Ming’an, Shi Liyuan (2021), “Lun qu li zhuti de shengcheng yu jiefang luoji——cong Kangde de genben e dao Qizeke de emo zhi e de fan zhuan”, *Makesi zhuyi yu xianshi*, No. 4, pp. 104–110. (In Chinese).

- Liu Kui (2020), “Qizeke, ziran shiheng yu lüse jishu de jiazhi zhong gu”, *Jiangsu xingzheng xueyuan xuebao*, No. 5, pp. 21–27. (In Chinese).
- Liu Shiheng (2010), “Qizeke yu Makesi yishi xingtai guan de bijiao yanjiu”, *Lilun daokan*, No. 1, pp. 37–39. (In Chinese).
- Liu Shiheng (2011), *Nanyi baituo de huanxiang chanrao*, Zhishi chanquan chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Liu Tongfang (2018), “Chuanyue huanxiang: Qizeke yishi xingtai pipan ji qi jiefang taidu”, *Jiaoxue yu yanjiu*, No. 11, pp. 75–80. (In Chinese).
- Liu Xinting (2012), “Chu bu jin de Qizeke—guonei Qizeke yanjiu zongshu”, *Waiguo wenxue*, No. 5, pp. 120–128. (In Chinese).
- Liu Xinting (2018a), “Qizeke de ningshi lilun yu dianying ningshi de zhong gou”, *Wenyi yanjiu*, No. 2, pp. 97–107. (In Chinese).
- Liu Xinting (2018b), “Zuowei zhengzhi piping de fenghe shi piping—— Qizeke yanjiu”, *Wenxue yu wenhua*, No. 3, pp. 38–45. (In Chinese).
- Liu Xinting (2020), “Hou renlei huayu fansi——yi Qizeke wei zhongxin”, *Wenyi lilun yanjiu*, No. 6, pp. 184–191. (In Chinese).
- Liu Yunshan (2021), “Lun Qizeke dui dangdai ziben zhuyi de zhengzhi zhaxue pipan”, *Tianfu xin lun*, No. 3, pp. 14–21. (In Chinese).
- Lu Yufeng (2020), “Quanqiu hua ziben zhuyi de zhenghou ji qi fankang——ping Qizeke duiyu Mao Zedong “maodun lun” de hou xiandai shi yuedu”, *Mao Zedong yanjiu*, No. 2, pp. 105–111. (In Chinese).
- Meng Xianli, Cui Zanmei (2020), “Qizeke de yishi xingtai huanxiang lilun ji qi pingxi”, *Shijie zhaxue*, No. 2, pp. 61–70. (In Chinese).
- Mo Lei (2008), “Chuanyue yishi xingtai de huanxiang——Qizeke yishi xingtai lilun yanjiu”, *Lilun tantao*, No. 3, pp. 55–58. (In Chinese).
- Mo Lei (2012), *Chuanyue yishi xingtai de huanxiang*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Nan Ye (2013), “Qizeke huo Qizeke shi de dianying du jie”, *Dangdai dianying*, No. 10, pp. 185–188. (In Chinese).
- Qizeke (2002), *Yishi xingtai de chonggao keti*, Zhongyang bianyi chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Qizeke (2003), *Yisui de juehui*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2004a), *Kuaigan da zhuanxi*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2004b), *Shizai jie de mianpang*, Zhongyang bianyi chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Qizeke (2005), *Yu Qizeke duihua*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2006a), *Huanxiang de wenyi*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2006b), *Mingan de zhuti*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2006c), *Tu hui yishi xingtai*, Nanjing daxue chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2007a), *Bu gan wen Xiqukeke de, jiu wen Lakang ba*, Shanghai renmin chubanshe, Shanghai. (In Chinese).
- Qizeke (2007b), *Yinwei tamen bing bu zhidao tamen suo zuo de*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2008), *Yilake: Jielai de hu*, Sanlian shudian, Beijing. (In Chinese).
- Qizeke (2011), *Xie mu er shi*, Zhejiang daxue chubanshe, Hangzhou. (In Chinese).
- Qizeke (2012), *Huanying lai dao shizai jie zhege da huangmo*, Yilin chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2014), *Xiangshou ni de zhengzhuang: Haolaiwu neiwai de Lakang*, Nanjing daxue chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2016), *Yanchi de fouding*, Nanjing daxue chubanshe, Nanjing. (In Chinese).
- Qizeke (2017a), *Qizeke de xiaohua*, Henan daxue chubanshe, Zhengzhou. (In Chinese).
- Qizeke (2017b), *Tupo keneng xing de jixian*, Fujian jiaoyu chubanshe, Fuzhou. (In Chinese).
- Qizeke (2018), *Zhenshi yanlei zhi ke bu*, Wuhan daxue chubanshe, Wuhan. (In Chinese).
- Shi Fengge (2021), “Ziran zhongxin zhuyi shengtai guan de pipan yu xin shengtai zhaxue de jiangou”, *Guowai shehui kexue*, No. 2, pp. 57–64. (In Chinese).
- Su Pingfu (2006), “Yishi xingtai de mimi: “Ta zhe de duanque” huo “zhenshi de qieshi”——Qizeke yishi xingtai lilun chutan”, *Zhexue yanjiu*, No. 8, pp. 66–70. (In Chinese).

- Sun Bai (2011a), “Shizai jie zhi kuaigan: Qizeke dianying piping dui Lakang lilun de yingyong”, *Zhongguo renmin daxue xuebao*, No. 6, pp. 52–59. (In Chinese).
- Sun Bai (2011b), “Xiqukeke de yingda——dan yao qu wen Qizeke”, *Wenxue yu wenhua*, No. 8, pp. 71–74. (In Chinese).
- Sun Bai (2016), “Cong fenghe dao jiemian: Qizeke lun Jiyesiluofusiji shijie de chong ying”, *Sichuan xiju*, No. 1, pp. 126–130. (In Chinese).
- Sun Liangjie, Liu Mingming (2020), “Lun Qizeke dui Han Bingzhe ‘ziwo boxue’ lilun de pipan ji dui gongchan zhuyi de bianhu”, *Tianfu xin lun*, No. 6, pp. 10–19. (In Chinese).
- Tan Yong, Kong Ming’an (2021), “Rengong zhineng jiang hui chengwei yi zhong xin zhuti ma?—— Qizeke jingshen fenxi shiye xia de rengong zhineng yanjiu”, *Guowai lilun dongtai*, No. 4, pp. 147–154. (In Chinese).
- Tang Zhengdong (2015), “Qizeke de quanru zhuyi yishi xingtai guan pipan”, *Jiangxi shehui kexue*, No. 11, pp. 5–10. (In Chinese).
- Wan Shuhui (2007), *Wenhua wenben de huwenxing shuxie*, Bashu shushe, Chengdu. (In Chinese).
- Wang Fengzhen (1999), “Qizeke: Piping jie de yi ke xinxing”, *Waiguo wenxue*, No. 3, pp. 66–70. (In Chinese).
- Wang Qian (2004), “Qizeke ‘yishi xingtai de chonggao keti’ de yiyi”, *Shehui kexue zhanxian*, No. 1, pp. 238–242. (In Chinese).
- Wang Xingfu (2007), “Cong shangpin baiwujiao dao quanru zhuyi—— Qizeke yishi xingtai lun yanjiu”, *Makesi zhuyi yu xianshi*, No. 3, pp. 25–33. (In Chinese).
- Wang Yue (2020), “Qizeke dui Makesi baiwujiao lilun de fenxi——yi yuanshi ‘liwu’ guan wei yan jiu duixiang”, *Mei yu shidai*, No. 7, pp. 23–25. (In Chinese).
- Xia Yinping, Xin Haifeng (2021), “Qizeke huayu zhong di lieneng shi geming yanjiu”, *Xueshu yanjiu*, No. 3, pp. 11–16. (In Chinese).
- Xia Ying (2007), “Wu ‘wu’ de bai wu, wu ‘zhuti’ de milian——Qizeke dui Makesi shangpin baiwujiao lilun de Lakang hua jiedu”, *Xueshu yuekan*, No. 11, pp. 53–58. (In Chinese).
- Yang Hanxu (2013), “Dui shizai jie de xie mu er shi——ping Qizeke dui dianying de Lakang shi jiedu”, *Dianying pingjie*, No. 4, pp. 64–65+81. (In Chinese).
- Yu Qi (2011), “Lun Qizeke fan dikang zhengzhi de lilun quxiang”, *Dangdai waiguo wenxue*, No. 2, pp. 30–41. (In Chinese).
- Yu Qi (2012), *Qizeke wenhua piping yanjiu*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Yuan Xiaoyun (2011), “Guanyu Qizeke yishi xingtai lilun yanjiu shuping”, *Yichun xueyuan xuebao*, Vol. 33, No. 9, pp. 9–11. (In Chinese).
- Yuan Xiaoyun (2012), “Qizeke de yishi xingtai lilun shuping”, *Qiusuo*, No. 3, pp. 110–112. (In Chinese).
- Zhang Jian (2011), “Qizeke de shengtai weiji sixiang jiedu”, *Zhexue dongtai*, No. 1, pp. 43–47. (In Chinese).
- Zhang Jian (2015), “Qizeke: Jiang zhengyi zhi si bi ru shenyuan”, *Lilun tantao*, No. 4, pp. 59–63. (In Chinese).
- Zhang Lijun (2009), “Chuanyue 9.11 de huanxiang: Du Qizeke de ‘huanying guanglin zhenshi de huangmo’”, *Nanfang luncong*, March, Issue 1, pp. 100–101. (In Chinese).
- Zhang Xiuqin (2007), “Xujia yishi yu huanxiang xianshi: Makesi yu Qizeke yishi xingtai lilun bijiao”, *Liaoning daxue xuebao (zhexue shehui kexue ban)*, No. 7, pp. 14–19. (In Chinese).
- Zhang Yibing (2004), “Shehui zhenghou yu fei wanquan baiwujiao—— Qizeke ‘yishi xingtai de chonggao duixiang’ jiedu”, *Lilun tantao*, No. 5, pp. 23–26. (In Chinese).
- Zhang Yibing (2008), *Wenben de shendu geng li—di er juan—hou Makesi sichao zhexue wenben jiedu*, Zhongguo renmin daxue chubanshe, Beijing. (In Chinese).
- Zhang Zhaohui (2018), “Guonei Qizeke dianying lilun yanjiu zongshu”, *Beifang wenxue*, No. 5, pp. 251–252. (In Chinese).
- Zhao Ruifu (2021), “Qizeke de ‘pipan jiaoyu xue’ ji qi dangdai qishi”, *Dangdai jiaoyu yu wenhua*, No. 3, pp. 11–16. (In Chinese).
- Zhou Weigong (2015), “Daode kongju” bian, *Jianghuai luntan*, No. 5, pp. 104–108. (In Chinese).
- Zhou Zhijian, Gao Fujin (2017), “Lun baoli beihou de yinmi tujing—— Qizeke zhengzhi zhexue shijiao”, *Makesi zhuyi yu xianshi*, No. 1, pp. 132–139. (In Chinese).

В. О. Кіктенко

**Філософія Славоя Жижека в дослідженнях
китайських учених: між марксизмом та психоаналізом**

У роботі проаналізовано історію та сучасний стан вивчення філософії Славоя Жижека в Китаї, що здебільшого стосується його концепції ідеології, критики популярної культури та сучасного глобалізованого капіталізму. Показано, що початок наукових досліджень філософії С. Жижека в Китаї наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. був пов'язаний із науковими семінарами й першими перекладами китайською мовою праць словенського мислителя (Ван Фенчжень, Цзі Гуанмао). Зазначено, що на сучасному етапі китайські вчені зосереджені на таких питаннях у вивченні праць С. Жижека: концепція ідеології; вплив ідей Г. Гегеля, К. Маркса, Ж. Лакана; літературно-мистецька теорія та естетична думка; критика сучасного капіталізму, науки та суспільства. Проаналізовано порівняльні дослідження задля визначення ідейних витоків концепції ідеології С. Жижека (Чжан Їбін, Чжан Сюцінь, Лю Шихен, Тан Чжендун, Ся Їн, Хань Чженьцзян, Мо Лей, Ван Юе, Кун Мін'ань, Тань Юн). Вивчення впливу пізньої лаканівської психоаналітичної теорії на формування філософії С. Жижека є важливим напрямом у працях Ваня Шухуея, Мена Сяньлі, Цуя Цзаньмея, Юаня Сяюня. Показано аналіз формування жижеківської концепції суб'єкта з позицій психоаналізу в роботах Мо Лея, Ханя Чженьцзяна, Лю Сіньтіна, Куна Мін'аня, Ши Ліюаня. Окрему увагу приділено вивченню психоаналітичної літературно-мистецької теорії та естетичної думки С. Жижека у працях Юй Ці, Ченя Ціцзі, Ченя Сіхе, Ваня Чуаньфи, Лю Сіньтіна, Ху Цзіхуа, Ханя Чженьцзяна, Суня Бая, Яна Ханьсюя, Цена Шена, Наня С. Визначено підходи до критики С. Жижеком сучасного капіталізму, науки та суспільства в роботах Чжана Ліцзюня, Чжана Цзяня, Юй Ці, Суня Лянцзе, Лю Мінміна, Ся Їньпіна, Сіня Хайфена, Лу Юйфена, Лю Юньшаня. Підкреслено, що, на думку багатьох китайських учених, філософія С. Жижека має велике теоретичне і практичне значення для розуміння сучасної соціальної реальності та переосмислення ідеологічної теорії.

Ключові слова: марксизм, психоаналіз, теорія, критика, суб'єкт, реальне, наука, капіталізм, соціалізм

Стаття надійшла до редакції 1.02.2023